

**SIFATLI TA'LIMNI TA'MINLASHDA OILA, MAKTAB VA JAMOATCHILIK
O'RTASIDAGI HAMKORLIK MASALALARI****M.Abduraxmonova**

Farg'ona davlat universiteti professori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22825563>**Annotatsiya**

Mazkur maqolada sifatli ta'limni ta'minlash jarayonida oila, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlikning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Ta'lim sifati faqat maktab yoki o'qituvchi faoliyatining natijasi sifatida emas, balki o'quvchining oilaviy muhiti, maktabdagi pedagogik jarayon, mahalla va keng jamoatchilikning ta'limga munosabati hamda qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining o'zaro ta'siri natijasi sifatida namoyon bo'lishi asoslanadi. Tadqiqotda tizimli, ijtimoiy-pedagogik va hamkorlik yondashuvlaridan foydalanilgan. Oila, maktab va jamoatchilikning ta'lim jarayonidagi vazifalari, o'zaro hamkorlikning shakllari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ota-onalar bilan ikki tomonlama kommunikatsiyani kuchaytirish, mahalla va jamoat tashkilotlarining ta'lim jarayonidagi ishtirokini kengaytirish, raqamli kommunikatsiya vositalaridan foydalanish hamda hamkorlik samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish bo'yicha takliflar ilgari suriladi. Maqolada sifatli va inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun oila-maktab-jamoatchilik uchligini yagona hamkorlik tizimi sifatida shakllantirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: sifatli ta'lim, oila, maktab, jamoatchilik, ota-ona, mahalla, ijtimoiy hamkorlik, ta'lim sifati, pedagogik hamkorlik, o'quvchi, inklyuziv ta'lim.

Zamonaviy jamiyatda ta'lim inson kapitalini rivojlantirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyotini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli ta'lim sifatini oshirish masalasi nafaqat ta'lim tashkilotlari, balki oila, mahalla, jamoat tashkilotlari va boshqa ijtimoiy institutlarning ham umumiy vazifasiga aylanmoqda. UNESCO ta'lim sifatini ta'minlashda turli manfaatdor tomonlarning hamkorligini muhim yo'nalish sifatida ko'rsatadi. O'zbekistonda ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda.

O'quvchining ta'limdagi muvaffaqiyati ko'pincha maktabda berilayotgan bilimlar bilangina belgilanmaydi. O'quvchining oiladagi psixologik muhiti, ota-onaning ta'limga munosabati, uy sharoitidagi o'quv faoliyatini qo'llab-quvvatlash, maktab bilan muntazam muloqot qilishi va mahalla hamda jamoatchilikning

bolalar tarbiyasiga e'tibori ham muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan, maktabni jamiyatdan ajratilgan alohida institut sifatida emas, balki oila va jamoatchilik bilan doimiy aloqada faoliyat yurituvchi ijtimoiy institut sifatida ko'rib chiqish zarur.

Oila bolaning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti hisoblanadi. Maktab esa bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni tizimli shakllantirish bilan birga, bolaning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi. Jamoatchilik esa ushbu ikki institut faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi va ularning o'zaro aloqasini kuchaytiruvchi ijtimoiy muhitni shakllantirishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, ijtimoiy-pedagogik yondashuv, umumlashtirish va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Oila, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi munosabatlar ta'lim sifati bilan bog'liq holda uch darajada ko'rib chiqildi: individual daraja — o'quvchi va uning oilasi; institutsional daraja — maktab va pedagoglar; ijtimoiy daraja — mahalla, jamoat tashkilotlari va boshqa manfaatdor subyektlar.

Tadqiqotning nazariy asosini hamkorlik, ijtimoiy sheriklik va ta'limning uzviyligi tamoyillari tashkil etadi. UNESCO materiallarida ham mazmunli oilaviy, maktab va jamoatchilik hamkorligi o'quvchilarning ta'lim olishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlashning muhim mexanizmi sifatida ko'rsatiladi.

Natijalar va muhokama

Oila – ta'lim sifatining birlamchi ijtimoiy omili

Bolaning ta'limga munosabati, avvalo, oilada shakllanadi. Ota-onaning kitob o'qishga, bilim olishga, maktab faoliyatiga va o'qituvchi mehnatiga bo'lgan munosabati farzandning ta'limiy motivatsiyasiga ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli ota-onalarni ta'lim jarayonining passiv kuzatuvchisi emas, balki faol hamkori sifatida ko'rish muhimdir.

Ota-onalar bilan ishlashning an'anaviy shakllari — ota-onalar yig'ilishi, individual suhbatlar va maktab tadbirlari — muhim bo'lsa-da, zamonaviy sharoitda ular bilan cheklanib qolish yetarli emas. Ota-onalar bilan muntazam ikki tomonlama kommunikatsiya o'rnatish, ularning takliflarini tinglash va bolaning rivojlanishi haqidagi ma'lumotlarni o'zaro almashish zarur.

UNESCO materiallarida ham oila va maktab o'rtasidagi ikki tomonlama aloqa ta'lim jarayonida oilalarni faol jalb qilishning muhim sharti sifatida ko'rsatiladi. Oila bilan aloqa mavjud bo'lmagan holatlarda bolaning hayotidagi ayrim muammolar maktab tomonidan o'z vaqtida aniqlanmasligi mumkin.

Shuningdek, ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish ham muhim vazifalardan biridir. Ayniqsa, o'smirlik davridagi bolalar bilan muloqot, raqamli texnologiyalardan foydalanish, internet xavfsizligi, kasb tanlash va psixologik qo'llab-quvvatlash masalalarida ota-onalarga amaliy tavsiyalar berish maktab-oila hamkorligining yangi yo'nalishlarini shakllantiradi.

Maktabning integratsiyalovchi roli

Maktab oila va jamoatchilikni birlashtiruvchi asosiy institutsional markaz bo'lishi mumkin. Bunda maktab rahbariyati va pedagoglar faqat ta'lim berish bilan cheklanmasdan, ota-onalar va jamoatchilik bilan tizimli hamkorlikni tashkil etishi lozim.

Maktabning integratsiyalovchi roli uch asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi.

Birinchidan, **axborot almashinuvi**. Maktab ota-onalarga o'quvchining akademik natijalari, davomat holati, qiziqishlari va rivojlanish dinamikasi haqida muntazam ma'lumot berishi kerak.

Ikkinchidan, **qo'shma faoliyat**. Ota-onalar, pedagoglar va jamoatchilik vakillari ishtirokidagi madaniy-ma'rifiy tadbirlar, kasbga yo'naltirish loyihalari, kitobxonlik aksiyalari, sport va ijodiy dasturlar o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi.

Uchinchidan, **muammolarni birgalikda hal qilish**. O'quvchining ta'lim olishida muammo yuzaga kelganda, uni faqat o'qituvchi yoki ota-onaning mas'uliyati sifatida ko'rish emas, balki muammoni kompleks tahlil qilish zarur.

O'zbekistonda maktab rahbariyatining ota-onalar, mahalla qo'mitalari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorligi ta'limiy ishlarni takomillashtirish vositalaridan biri sifatida qayd etilgan.

Jamoatchilikning ta'lim jarayonidagi o'rni

Jamoatchilik ta'lim sifatiga bevosita yoki bilvosita ta'sir qiluvchi keng ijtimoiy muhitni ifodalaydi. Mahalla, nodavlat notijorat tashkilotlari, kutubxonalar, madaniyat markazlari, sport tashkilotlari, oliy ta'lim muassasalari, tadbirkorlar va boshqa tashkilotlar maktab bilan hamkorlikda o'quvchilarning rivojlanishi uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratishi mumkin.

Masalan, oliy ta'lim muassasalari maktab o'quvchilari uchun ochiq ma'ruzalar, kasbga yo'naltirish uchrashuvlari va ilmiy loyihalar tashkil etishi mumkin. Kutubxonalar kitobxonlik dasturlarini rivojlantirishi, mahalla esa ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni aniqlash va qo'llab-quvvatlashda maktab bilan hamkorlik qilishi mumkin.

Bunday hamkorlik ta'limni faqat sinfxona doirasidagi jarayon emas, balki butun jamiyat ishtirokidagi uzluksiz rivojlanish jarayoniga aylantiradi.

Oila-maktab-jamoatchilik hamkorligidagi muammolar

Mazkur hamkorlikni rivojlantirish jarayonida bir qator muammolar mavjud. Ulardan birinchisi — ota-onalarning maktab hayotidagi ishtirokining bir xil emasligi. Ayrim ota-onalar farzandining ta'limini faqat maktab zimmasidagi vazifa sifatida ko'rish mumkin.

Ikkinchi muammo — kommunikatsiyaning bir tomonlama bo'lishi. Agar maktab faqat ota-onaga talab qo'yadigan institut sifatida namoyon bo'lsa, haqiqiy sheriklik shakllanmaydi. Samarali hamkorlik uchun ota-onalarning fikri ham eshitilishi kerak.

Uchinchi muammo — jamoatchilik resurslaridan yetarlicha foydalanilmasligi. Hududdagi oliy ta'lim, madaniyat, sport va boshqa tashkilotlarning imkoniyatlari maktab ehtiyojlari bilan bog'lanmagan hollarda ularning ta'limiy salohiyati to'liq namoyon bo'lmaydi.

To'rtinchi muammo — raqamli tafovut. Raqamli platformalar ota-onalar bilan aloqa qilish imkoniyatlarini kengaytiradi, biroq barcha oilalarning texnologik imkoniyatlari bir xil emas. Shu sababli raqamli kommunikatsiya an'anaviy aloqa shakllarini to'liq almashtirmasligi kerak.

Hamkorlikni takomillashtirish mexanizmlari

Oila, maktab va jamoatchilik hamkorligini kuchaytirish uchun quyidagi mexanizmlarni joriy etish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, har bir maktabda **“Oila-maktab-jamoatchilik hamkorlik dasturi”** ishlab chiqilishi mumkin. Unda yillik maqsadlar, tadbirlar, mas'ul shaxslar va baholash mezonlari belgilanadi.

Ikkinchidan, ota-onalar bilan ishlashni faqat yig'ilish shaklida emas, balki **ota-onalar klublari, ochiq darslar, maslahat kunlari va tematik seminarlar** orqali tashkil etish zarur.

Uchinchidan, jamoatchilik vakillarini maktab hayotiga jalb qilishning aniq mexanizmlari ishlab chiqilishi kerak. Bunda mahalla, oliy ta'lim muassasalari, tadbirkorlar, madaniyat va sport tashkilotlari bilan memorandum va hamkorlik dasturlari tuzish mumkin.

To'rtinchidan, o'quvchilarning o'zlarini ham hamkorlik subyekti sifatida ko'rish kerak. O'quvchilar maktab muhitini yaxshilash, ijtimoiy loyihalar va jamoatchilik tashabbuslarida ishtirok etishi ularda mas'uliyat va fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Beshinchidan, hamkorlik samaradorligini **aniq indikatorlar** orqali baholash lozim. Masalan, ota-onalar ishtiroki darajasi, maktab-oila uchrashuvlari soni, jamoatchilik loyihalari, o'quvchilarning davomat ko'rsatkichlari, maktab

muhitidan qoniqish va o'quvchilarning ijtimoiy faolligi kabi mezonlardan foydalanish mumkin.

O'zbekiston sharoitida hamkorlikning istiqbollari

O'zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida oila va jamoatchilikning ta'limdagi ishtirokini kuchaytirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilar malakasini rivojlantirish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va inklyuziv ta'limni rivojlantirish yo'nalishlarida hamkorlik loyihalari amalga oshirilmoqda.

Bunda mahalla instituti O'zbekiston sharoitida o'ziga xos imkoniyatga ega. Chunki mahalla oilalar, maktab va hududiy jamoatchilik o'rtasidagi tabiiy ijtimoiy aloqa maydoni sifatida faoliyat yuritadi. Ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar farzandlarini qo'llab-quvvatlash, maktabga qatnash muammolarini aniqlash va o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etishda maktab-mahalla hamkorligi muhim bo'lishi mumkin.

Biroq hamkorlik faqat tadbirlar sonini ko'paytirish bilan o'lchanmasligi kerak. Uning asosiy mezoni o'quvchining ta'limiy va ijtimoiy rivojlanishiga real ta'sir ko'rsatishidir. Shu sababli hamkorlikni natijaga yo'naltirilgan model asosida tashkil etish maqsadga muvofiq.

Xulosa

Sifatli ta'limni ta'minlash murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, unda maktabning professional faoliyati bilan bir qatorda oila va jamoatchilikning qo'llab-quvvatlashi ham muhim ahamiyatga ega. Oila bolaning dastlabki ijtimoiy va tarbiyaviy muhitini shakllantirsa, maktab tizimli bilim va kompetensiyalarni rivojlantiradi, jamoatchilik esa ta'lim uchun keng ijtimoiy muhit va qo'shimcha resurslarni taqdim etadi.

Shu sababli oila-maktab-jamoatchilik munosabatlarini alohida-alohida faoliyat yo'nalishlari sifatida emas, balki yagona ijtimoiy-pedagogik hamkorlik tizimi sifatida rivojlantirish zarur. Samarali hamkorlikning asosiy shartlari o'zaro ishonch, muntazam kommunikatsiya, manfaatdor tomonlarning mas'uliyati, otionalarning pedagogik savodxonligi, jamoatchilik resurslaridan foydalanish va hamkorlik natijalarini muntazam baholab borishdan iborat.

O'zbekiston sharoitida mahalla, oila, maktab, oliy ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikni tizimlashtirish ta'limning ijtimoiy samaradorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin. UNESCOning ta'lim bo'yicha yondashuvlarida ham sifatli va inklyuziv ta'limga erishishda ko'p tomonlama hamkorlik muhim strategik yo'nalish sifatida qoraladi.

Demak, sifatli ta'limni ta'minlashning zamonaviy modeli "maktabning o'zi" tamoyilidan "maktab-oila-jamoatchilik hamkorligi" tamoyiliga o'tishni talab qiladi. Bunday yondashuv nafaqat o'quvchilarning akademik natijalarini, balki ularning ijtimoiy faolligi, mas'uliyati, fuqarolik kompetensiyasi va jamiyatga moslashuvini ham rivojlantirish uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.UNESCO. Advancing Quality Education and Lifelong Learning in Uzbekistan. UNESCO Office in Uzbekistan.
 - 2.UNESCO. Bright Partnership for Quality Education in Uzbekistan: Uzbekistan and UNESCO's Joint Efforts.
 - 3.UNESCO. A Whole-School Approach to Foundational Learning and Inclusive School-Community Partnerships.
 - 4.UNESCO. Child-Friendly Schools Manual: School, Family and Community.
 - 5.UNESCO. Uzbekistan Education Profiles: School Leadership.
 - 6.Abduraxmonova M.M. Sifatli ta'limni ta'minlashda oila, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi hamkorlik masalalari. *Markaziy Osiyoda jamiyat, gender va oila*, 2021, №4.
 - 7.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020.
- UNESCO. Partnering to ensure equitable and inclusive education for all.

